

Katri Manninen, Tiuku Nummela

Lasten kokemuksia osallisuudesta sekä vaikuttamismahdollisuuksista päiväkodin arjessa

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Sosionomi (AMK)

Sosiaalialan AMK

Opinnäytetyö

13.1.2014

Tekijä(t) Otsikko Sivumäärä Aika	Katri Manninen, Tiuku Nummela Lasten kokemuksia osallisuudesta sekä vaikuttamismahdollisuuksista päiväkodin arjessa 30 sivua + 3 liitettä 13.1.2014
Tutkinto	Sosionomi (AMK)
Koulutusohjelma	Sosiaalialan koulutusohjelma
Suuntautumisvaihtoehto	Sosionomi (AMK)
Ohjaaja(t)	Lehtori Aini Ronkainen Lehtori Anna-Riitta Mäkitalo
<p>Oikeus osallisuuteen on yksi YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen perusoikeuksista. Lasten osallisuus on yleisestikin asia johon pyritään panostamaan nyky-yhteiskunnassa yhä enemmän. Opinnäytetyömme avulla halusimme selvittää kuinka lasten osallisuus toteutuu käytännössä. Opinnäytetyömme tavoite oli selvittää lasten kokemuksia osallisuudestaan sekä vaikuttamismahdollisuuksistaan päiväkodin arjessa. Toteutimme opinnäytetyömme tiedonkeruun erään helsinkiläisen päiväkodin 3-5 –vuotiaiden lasten ryhmässä, joista siihen osallistui yhdeksän 5-vuotiasta lasta.</p> <p>Opinnäytetyömme on kvalitatiivinen. Tiedonkeruumenetelmänä olemme käyttäneet haastatteluja. Haastattelut toteutimme lapsille pareittain leikin ohessa. Halusimme saada lasten oman äänen kuuluviin heitä itseään koskevassa asiassa ja siksi päädyimme keräämään aineistoa lapsilta itseltään.</p> <p>Tuloksista käy ilmi, että lapset saavat useimmiten vaikuttaa yksinkertaisiin asioihin, kuten leikkimiseen; missä ja millä leikkivät ja kenen kanssa leikkivät. Lasten vastauksista kävi ilmi, että monista asioista päättävät kuitenkin aikuiset eli päiväkodin työntekijät. Lasten kertoman mukaan he päättävät ruokailupaikat, nukkumapaikat sekä päivän rytmin; milloin tehdään mitään. Joskus aikuiset jopa määräävät mitä leikitään ja kenen kanssa. Haastatelluissa lapset kertoivat kuinka haluaisivat aina itse valita leikkikaverin ja päästä vaikuttaa enemmän heitä itseään koskeviin asioihin, kuten siihen, mitä leluja päiväkotiin hankitaan.</p> <p>Lasten kokemukset osallisuudestaan sekä vaikuttamismahdollisuuksistaan vaihtelivat osattomuudesta osallisuuteen riippuen siitä, minkälaisista asioista oli kyse. Teoreettisena viitekehystenä käytimme muun muassa Leena Turjan teoriaa lasten osallisuuden moniulotteisuudesta, johon vertasimme opinnäytetyömme tuloksia. Johtopäätöksenä voimme sanoa, että lasten vastauksien perusteella ei voi sanoa kaikkien osallisuuden tasojen toteutuvan päiväkodissa.</p>	
Avainsanat	Osallisuus, vaikuttamismahdollisuudet

Author(s) Title Number of Pages Date	Katri Manninen and Tiuku Nummela Children's Experiences about Participation and the Opportunity to Influence Everyday Life in Day Care 30 pages + 3 appendices Spring 2014
Degree	Bachelor of Social Services
Degree Programme	Social Services
Specialisation option	Social Services
Instructor(s)	Aini Ronkainen, Senior Lecturer Anna-Riitta Mäkitalo, Senior Lecturer
<p>The right to participation is included in the United Nations' Convention of the Rights of the Child. Children's participation is an issue that today's society seeks to invest in more and more. In our Bachelor's thesis we wanted to find out how children's participation realized in practice. The aim of the study was to examine children's experiences of their participation and the opportunity to influence everyday life in day care. We carried out our project in a 3- to 5-year-old children's day-care group in Helsinki. Nine 5-year-old children of the group participated in the study.</p> <p>This thesis was a qualitative study. Data for this study were gathered by interviews. The interviews were conducted in pairs while children were playing. We wanted to get children's own voice to be heard in matters concerning them and that's why we decided to collect data from children themselves.</p> <p>The results showed that children were most often affected by simple things, such as playing; where, how and with whom to play. Children's responses revealed that most decisions were made by day care staff. They decided where children slept, ate and what was included in their daily schedule. Children told that sometimes adults even decided what to play and with whom to play. According to results children would like to choose their playmates, influence matters concerning them, such as what toys were purchased for the day care center.</p> <p>Children's experiences of participation and influence mostly depended on what kinds of issues were concerned. As a theoretical framework we used for example Leena Turja's theory Multidi-dimensional Model of Children's Participation, which we compared the results of our thesis with. In conclusion we can say that according to children's responses all of the levels of participation do not take place in daycare.</p>	
Keywords	Participation, opportunity to influence

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Yhteistyöpäiväkoti	2
3	Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa	2
3.1	Lapsilähtöisyys varhaiskasvatuksessa	2
3.2	Mitä tarkoitetaan lasten osallisuudella?	3
3.3	Osallisuuden tasot	4
3.4	Moniulotteinen lasten osallisuus	5
3.5	Vaikuttamiskokemukset	6
3.6	Riippuuko lasten osallisuus aikuisista?	7
4	Tutkimusasetelma	8
4.1	Tutkimustehtävä	8
4.2	Prosessin kuvaus	8
4.3	Aineiston hankinta	9
4.4	Aineiston analyysi	10
5	Tulokset	11
5.1	Lasten kokemuksia osallisuudesta toimintaympäristössä	11
5.1.1	Leikkiminen	11
5.1.2	Ruokailu	14
5.1.3	Nukkuminen	15
5.2	Lasten osallisuus sosiaalisissa suhteissa sekä muut vaikuttamismahdollisuudet	16
5.2.1	Kaverit	17
5.2.2	Aikuiset	18
5.2.3	Vaikuttamismahdollisuudet	19
6	Johtopäätökset	22
7	Pohdinta	25
8	Lähteet	29

Liitteet

Liite 1 Lupahakemus

Liite 2 Haastattelukysymykset

Liite 3 Leena Turjan kaavio moniulotteisesta lasten osallisuudesta

1 Johdanto

Tänä päivänä varhaiskasvatuksen muotisanoiksi tuntuu nousseen termit lapsilähtöisyys sekä osallisuus. Kasvattajilta vaaditaan herkkyyttä kuunnella ja kuulla lasta, jotta kasvatuksen suunnittelu ja toteutus ottaisi huomioon lapsen kehityksen ja kasvun tarpeet. Lapsi ei ole vain kasvattamisen kohde, vaan yksilö joka tulee pyrkiä ottamaan huomioon tasavertaisena toimijana. Lapsilähtöisellä kasvatuksella lapselle mahdollistetaan merkityksellisten kokemusten muodostuminen suunnittelemalla toimintaa niin, että lapsi voi kokea monipuolisesti leikkimistä, liikkumista, kulttuuria ja ilmaisua. Kasvattajan tulee ymmärtää, että lapsella on omat tunteet, ajatukset, kiinnostukset sekä vahvuudet ja heikkoudet ja että tämä on oma aktiivinen tekijä, toimija, tutkija ja leikkijä (Järvinen ym. 2009: 35).

Tänä päivänä painotetaan, että lapsen tulee saada itse olla osallisena omassa elämässä ja päätöksenteossa. Varmastikin jokainen varhaiskasvatuksen ammattilainen sanoo pyrkivänsä lapsilähtöiseen kasvatukseen, mutta koska aito lapsilähtöinen kasvatusta vaatii kasvattajalta kärsivällisyyttä ja aktiivista herkkyyttä toimia lapsilähtöisellä tavalla, ei toteutus ehkä aina ole sama kuin ajatus. Nykypäiväkotien lapsiryhmät ovat kookkaita, joten miten ottaa jokainen lapsi huomioon jatkuvasti omana yksilönään ja tarjota jokaisella tasapuolisesti mahdollisuus olla osallisena päiväkodin arjessa?

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on selvittää, miten lapset kokevat osallisuuden ja vaikuttamismahdollisuuksien toteutuvan eräässä helsinkiläisessä päiväkodissa. Koska työn teemana oli juurikin lasten osallisuus, luonnollisesti aihetta tutkittiin lasten näkökulmasta. Kokevatko lapset, että he saavat olla osallisina päiväkodin toimintaan? Kantavana teemana oli tutkia lasten osallisuutta juurikin päätöksentekoon omissa ja päiväkodin yhteisissä asioissa. Mistä lapset kokevat saavansa päättää, entä mistä haluaisivat päättää? Lasten osallisuutta tutkitaan nykyään hyvinkin paljon, mutta enemmistö tutkimuksista käsittelee aihetta kasvattajan näkökulmasta, ei niinkään itse osallisen, siis lapsen näkökulmasta.

Tässä opinnäytetyössä on käytetty laadullista eli kvalitatiivista tutkimusotetta. Opinnäytetyön tulokset on kerätty haastattelemalla erään helsinkiläisen päiväkodin 5 -vuotiaita lapsia keväällä 2013. Haastatteluilla pyrittiin selvittämään lasten näkemyksiä osallisu-

destaan ja mahdollisuuksistaan vaikuttaa päiväkodin arjessa. Osallisuutta tarkastellaan niin toiminnan kuin sosiaalisten suhteiden ja vuorovaikutuksen kautta.

2 Yhteistyöpäiväkoti

Tässä opinnäytetyössä työelämän yhteistyökumppanina on eräs helsinkiläinen päiväkoti. Helsingin kaupungin päiväkotien yhteinen varhaiskasvatussuunnitelma nostaa esiin myös samoja teemoja mitä tämä opinnäytetyö käsittelee, kuten vuorovaikutellisuuden ja lapsilähtöisyyden. Suunnitelmassa kuvataan muun muassa lasten toiminnallista orientaatiota, jolla tarkoitetaan lapsen toiminnan keskeisyyttä ja sen huomioon ottamista kasvatuksessa. Suunnitelmassa nostetaan esiin lapsen leikkimisen olevan lapsilähtöisin toiminnan muoto joka tulee ottaa huomioon kasvatuksessa. (Helsingin varhaiskasvatussuunnitelma 2007.) Lapsen osallisuuden merkitys tulee ottaa huomioon toimintaa suunniteltaessa kuuntelemalla lasta ja ottamalla vuorovaikutuksellisesti huomioon lapsen omat ehdotukset ja käsitykset. Dokumentoimalla ja havainnoimalla lapsen toimintaa kasvattaja pyrkii kehittämään omaa toimintaansa lapsilähtöisemmäksi ja lasta kuuntelevammaksi.

Opinnäytetyömme yhteistyöpäiväkodissa on kahdeksan kokopäiväryhmää, jotka toimivat kolmessa eri toimipisteessä. Tutkielman kohderyhmäksi valittiin päiväkodin 4-5 -vuotiaiden ryhmän 5-vuotiaat, eli "viskarit". Lapsia oli yhdeksän, 5 poikaa ja 4 tyttöä. Päiväkodin vuoden kantavana teemana on ollut lasten osallisuus ja sen huomioon ottaminen toiminnassa, josta opinnäytetyön aiheeksi nousi lasten osallisuuden kokemusten selvittäminen. Alustavana ajatuksena oli selvittää, kuinka lapset kokevat osallisuutensa päiväkodissa. Haastattelut tehtyämme nousi vastauksista lasten mahdollisuudet vaikuttaa osallisuuden kokemusten ohella keskeiseksi teemaksi. Päätimme keskittyä opinnäytetyössämme näihin kahteen vahvasti toisiinsa liittyvään teemaan.

3 Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa

3.1 Lapsilähtöisyys varhaiskasvatuksessa

Lapsilähtöisyys on varsin tuttu aihe varhaiskasvatuksesta puhuttaessa. Valitettavan usein pienten lasten vaikuttamismahdollisuudet ovat kuitenkin vähäisiä. Vaikka nyky-

päivänä lapsilähtöisyyttä korostetaan ja lapsikeskeisiä toimintatapoja suositetaan, saisi se näkyä vielä enemmän päiväkodin arjessa. (Kokljuchkin 2001: 84.)

Varhaiskasvatuksen pääteemana on, että lapsi tulisi kohdata yksilönä ja hyväksyä sellaisena kuin hän on. Lapsilähtöisen kasvatuksen kautta tätä tulisi toteuttaa tarjoamalla lapselle yksilöllistä hoitoa, kasvamisessa saattamista sekä ohjaamalla oppimista. Onnistunut toiminta edellyttää lapsen tarpeiden tunnistamista havainnoinnin kautta sekä keskustelua lapsen vanhempien kanssa. Lapsen tarpeet muuttuvat päivittäin ja toisena päivänä lapsi voi kaivata enemmän toimintaa ja aktiviteetteja, kun toisena taas aikuisen huomiota ja kannustusta. Näistä syistä kasvattajan tärkeä tehtävä on pystyä tulkitsemaan lasta ja muokkaamaan toimintaansa aktiivisesti lapsen tarpeiden mukaiseksi. Lapsilähtöisyys merkitsee lapselle mahdollisuutta kehittää toimintaansa, ajatteluaan, ilmaisuaan ja tunteitaan. Kasvatuksessa tulee painottaa tällöin tutkimista, oppimista ja itse tekemistä. (Järvinen ym. 2009: 35.)

Tärkeää on vuorovaikutuksellisuus ja se, että kasvattaja ymmärtää lapsen olevan myös tasavertainen toimija jota tulee huomioida ja kuunnella. Tärkeää on kuitenkin muistaa, että lapsilähtöisyys ei tarkoita että lapsi saisi itse päättää kaiken mitä tekee ja miten toimii, vaan vastuu lapsen huolenpidosta ja ohjauksesta on yhä kasvattajalla. Tärkeää on löytää tasapaino kasvatukseen niin, että kasvattaja ohjaa ja huolehtii lapsesta tukemalla lapsen omaa ajattelua ja oppimista sekä antamalla lapselle tilaa tehdä valintoja ja aloitteita. (Järvinen ym. 2009: 36.)

3.2 Mitä tarkoitetaan lasten osallisuudella?

Osallisuus on osa lapsilähtöisyyttä. Lapsilähtöisyydellä tarkoitetaan pedagogista suuntausta, jossa kasvatuksen ja opetuksen tehtäviä lähestytään lapsen näkökulmasta, lapsen olemuksesta käsin. Lapsilähtöisellä toiminnalla siis tarkoitetaan sitä, että lapsen omista mielipiteistä ja ajatuksista ollaan kiinnostuneita ja niitä kuunnellaan, lapsen mielipiteet vaikuttavat toimintaan ja lapselle annetaan tilaa ja aikaa näkyä ja ilmaista itseään. (Medialeikki n.d.: lapsilähtöisyys.) Lapsilähtöisen ajattelun kautta lapsi on siis subjekti, eli omasta itsestään päättävä henkilö. Lapsilähtöisessä toiminnassa lapsen tulee saada vaikuttaa omaan toimintaansa, ilmaista omia mielipiteitään ja vaikuttaa päätöksentekoon - olla siis osallinen omaan elämäänsä.

Lasten osallisuudella tarkoitetaan sitä, miten lapsi voi itse olla mukana määrittämässä ja toteuttamassa omaa toimintaansa. Lapsi voi itse vaikuttaa hänen etujensa turvaamiseksi tehtävään työhön esimerkiksi päiväkodissa mm. ideoinnin, osallistumisen ja arvioinnin kautta. Lapsen kehityksen kannalta on erittäin tärkeää, että lapsi kokee olevansa osallinen ja kuuluvansa yhteisöön. Lapsen identiteetin yhtenä tärkeänä tekijänä on se, että lapsi kokee pääsevänsä vaikuttamaan omien asioidensa käsittelyyn ja toteuttamiseen. (Sosiaaliportti n.d.) Lapsen osallisuuden mahdollistuminen on usein aikuisten varassa. Lapsi ei pääse vaikuttamaan omiin asioihinsa, mikäli häntä ei oteta mukaan asioiden käsittelyyn tai hänelle ei anneta tietoa asioista. Mukaan ottamalla mahdollistetaan lapselle hänelle kuuluva oikeus osallistua itseään koskevaan päätöksentekoon. (Oranen 2008: 9.)

Helsingin varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteissa on yhdeksi pääkohdaksi nostettu lasten toiminnan vuorovaikutuksellisuus. Dokumentissa kuvaillaan, että lasten omat ehdotukset ja käsitykset otetaan huomioon niin toiminnassa kuin suunnittelussa. (Sosiaalivirasto n.d.) Tätä kautta lapsi on osallinen päiväkodin toimintaan ja toiminnan suunnitteluun.

3.3 Osallisuuden tasot

Osallisuutta on kuvattu monin eri tavoin, mutta yhdistävänä tekijänä monissa teorioissa on erilaiset taso- tai porrasmallit missä osallisuuden eri asteita kuvataan. Yksi usein käytetyistä teorioista on Harry Shierin (2001) osallisuuden polut -niminen malli, jonka kautta Shier tarkastelee osallisuutta aikuisen ja lapsen välisen vuorovaikutuksen kautta. Tämä malli sopii tarkastelun kohteeksi opinnäytetyössämme, sillä tarkastelemme työssämme lasten vaikuttamisen ja osallisuuden mahdollisuuksia juuri suhteissa aikuisiin, ei niinkään toisiin lapsiin.

Shierin mallissa osallisuus on jaettuna viiteen erilaiseen tasoon. Jokaisella tasolla voidaan opinnäytetyöstämme saatujen tulosten perusteella tarkastella miten kukin taso toteutuu vai toteutuuko ollenkaan. Tasoja on yhteensä viisi kappaletta, ja jokaisella tasolla lapsen osallisuus kasvaa tasojen noustessa. Ensimmäisellä tasolla lapsi tulee kuulluksi, eli aikuinen on vastaanottavainen lapsen aloitteille, mutta aikuinen ei itse tee aloitteita saadakseen lapsen ajatukset esille. Toisella tasolla lasta tuetaan ilmaisemaan mielipiteitään eli aikuinen pyrkii poistamaan esteitä lapsen oman ilmaisun tieltä, kuten huomioimalla ujuden tai itsetunnon puutteet esimerkiksi kannustamalla ja rohkaisemalla lasta. Kolman-

nella tasolla lapsen mielipiteet otetaan huomioon. Shierin mukaan tällöin aikuinen huomioi ja käyttää hyväkseen omassa toiminnassaan lapselta saatuja tietoja. Shierin mukaan tällä tasolla toteutuu YK: lasten oikeuksien yleissopimuksen mukainen osallisuus. (Shier 2001: 111-113) Oikeus osallisuuteen on yksi YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen perusoikeuksista. Lapsen oikeuksien sopimuksessa sanotaan, että lapsella on oikeus ilmaista vapaasti oma mielipiteensä, sekä tulla kuulluksi häntä itseään koskevissa asioissa. (Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991, 12. ja 13. artikla.) Myös Suomen perustuslaissa (731/1999, 6. §) taataan lapsille tasa-arvoinen kohtelu yksilönä, jolloin heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti.

Shier kuitenkin korostaa, että aikuisen tulee olla vastuussa päätöksistä, vaikka lapsen mielipide otetaan huomioon. Shierin mukaan olennaista on, että toimittiin miten tahansa aikuinen kertoo lapselle miten tämän mielipide otettiin huomioon tai miksi mahdollisesti sitä ei voitu toteuttaa. Neljännellä tasolla lapsi on jo mukana päätöksentekoprosessissa, jolloin siis lapselta ei vain kysytä ja konsultoida mielipidettä, vaan lapsi otetaan tasavertaisena toimijana mukaan suunnitteluun ja päätöksen tekemiseen. Viidennellä ja Shierin mukaan korkeimmalla tasolla lapset jakavat valtaa ja vastuuta päätöksenteossa. Neljännen ja viidennen tason raja on häilyvä, mutta eroksi Shier määrittelee että viidennellä tasolla aikuisen tulee sitoutua jakamaan omaa valtaansa lapsen kanssa ja hyväksyttävä oman valtansa väheneminen. (Shier 2001: 114-115)

3.4 Moniulotteinen lasten osallisuus

Lasten osallisuutta voidaan tarkastella moniulotteisesti. Leena Turja on kuvannut lasten osallisuuden monimuotoisuutta kaaviolla (Liite 3) joka koostuu neljästä ulottuvuudesta; lasten valtaistumisesta, vaikutuspiiristä, vaikutusajasta sekä tieto-osallisuudesta ja osallisuudesta materiaaliin resursseihin (Turja 2011: 49). Turja julkaisi kaavion ensimmäisen kerran vuonna 2010, mutta jo vuonna 2011 hän julkaisi muokatun version samasta kaaviosta. Tuoreempi kaavio oli muutoin samanlainen kuin edeltäjänsä, mutta siihen oli lisätty olennaisesti lasten osallisuuteen liittyvä vaikutusaika.

Ensimmäinen ulottuvuus liittyy lasten valtaistumisen asteeseen, jossa on kyse aikuisten ja lasten välisistä valtasuhteista. Lasten osallisuus alkaa mukanaolosta, joka voi tarkoittaa vaikka vain pienten lasten osallistumista muiden järjestämään toimintaan. Mukanaolon jälkeen seuraava askel on kuulluksi tuleminen sekä vaihtoehtoista valitseminen, jossa

lapsi saa äänensä kuuluviin päästessään valitsemaan oikeasti vartenotettavista vaihtoehtoista mieluisimman ja täten saa myös vaikuttaa asioihin itse. Pikkuhiljaa edetään laajempaan vaikuttamiseen eli mukaan tulee lasten omat aloitteet, joissa lapset ideoivat ja aikuiset ovat enemmänkin avustaja roolissa. Viimeisessä vaiheessa, jossa lapsen osallisuus on suurimmillaan, lapsi pääsee osalliseksi neuvotteluihin, joissa tehdään ratkaisuja ja päätöksiä yhdessä lasten ja aikuisten kesken. (Turja 2011: 49-50.)

Osallisuuden toisena ulottuvuutena on osallisuuden aihe ja vaikutuspiiri. Sillä tarkoitetaan sitä, keitä kaikkia tilanne, toiminta tai asia johon osallistutaan ja johon vaikutetaan, koskee. Helpointa lasten on vaikuttaa arkisiin itseään koskeviin asioihin, kuten mitä hän juo, kuinka paljon syö tai mitä leikkii ja puuhastelee. Vähemmän lapsia otetaan mukaan aikuisten ja lasten yhteisistä asioista neuvottelemiseen ja päättämiseen, kuten projektien suunnitteluun, toimintatilojen muokkaamiseen, lelujen hankkimiseen tai vaikka yhteisten sääntöjen luomiseen. (Turja 2011: 50.) Kuitenkin nämäkin asiat koskettavat lapsia, joten olisi hyvä, että lapset pääsisivät enemmän osallistumaan niihin.

Kuvion kolmantena ulottuvuutena on vaikutusaika. Osallisuus voi olla lyhyt- tai pitkäkestoisista. Se voi olla vaikutukseltaan kertaluonteista tai pitkäkestoista ja pysyvämpää. Lapset on usein helpompi ottaa mukaan vaikuttamaan kertaluontoisiin toimintoihin kuin pysyvämpiin asioihin. (Turja 2011: 50.) On esimerkiksi helpompaa ottaa lapset mukaan suunnittelemaan yhden päivän tekemisiä, kuin koko toimintakauden.

Neljäntenä kohtana Turjan osallisuuskaaviossa on kaksi keskeistä osallisuuden muotoa; lasten tieto-osallisuus sekä osallisuus materiaalsiin resursseihin. Lasten tieto-osallisuus määrittelee lasten osallisuuden mahdollisuuksia. Lasten on vaikea olla vaikuttamassa asioihin, mikäli heillä ei ole riittävästi tarvittavaa tietoa yhteisönsä toiminnasta ja sen tavoitteista sekä muun muassa yhteiseen käyttöön hankituista välineistä ja materiaaleista tai muista toimintamahdollisuuksista. Materiaalisilla resursseilla tarkoitetaan tässä tapauksessa päiväkodin tiloja ja välineitä, jotka mahdollistavat toimintaa. Lasten osallisuuden kannalta on tärkeää, että tilat ja välineet ovat vapaasti käytössä ja helposti saatavilla ja että lapset ovat tietoisia niiden olemassa olosta ja heillä on mahdollisuus käyttää välineitä ja tavaroita itsenäisesti. (Turja 2011: 50)

3.5 Vaikuttamiskokemukset

Osallisuudella tarkoitetaan myös sitä, että lapselle annetaan mahdollisuus ilmaista ajatuksiaan ja kokemuksiaan sekä tuntea, että ympärillä olevat ihmiset haluavat kuulla niitä ja pitävät niitä merkityksellisinä. VKK-Metron tuottama tutkimus kuvaa osallisuutta lasten ajatukset huomioon ottavana toimintana. Tutkimuksen mukaan osallisuus rakentuu lapselle kokemuksilla siitä, että on tärkeä ja merkityksellinen omana itsenään. Kasvaakseen yhteisön jäseneksi lapsen tulee saada kokea, että hän voi ilmaisullaan saada aikaan asioita mistä sekä lapsi itse että muut voivat hyötyä. Kokemusten kautta lapsi oppii hahmottamaan oman osallisuutensa rajoja. (Venninen ym. n.d.: 1)

Tutkimuksen mukaan osallisuus on lapselle joskus valintojen tekoa ja päätöksiin osallistumista, siis vastuuntekoa. Toteuttamalla lasten ideoita lapsi kokee olevansa osa toimintaa ja ryhmää. Oleellisena asiana tutkimuksessa painotettiin, että lapsella on oikeus olla sellaisten aikuisten kasvatettavana, jotka kunnioittavat ja kuuntelevat häntä ja jaksavat kiinnostua lapsen maailman yhtä uudelleen. (Venninen ym. n.d.: 1)

3.6 Riippuuko lasten osallisuus aikuisista?

Tänä päivänä varhaiskasvatuksessa pedagoginen ote on vähitellen vahvistunut, ja lapsi halutaan pitää aktiivisena ja aloitteellisena toimijana, eikä vain kasvatuksen kohteena (Turja 2011: 43) Myöskin tänä päivänä valtakunnalliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan on kirjattu lapsen olevan vuorovaikutuksen osapuoli yhteisössään, kuten päiväkodissa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005) Tutkimusten mukaan lapsella, joka voi jakaa muiden kanssa kokemuksiaan ja näkemyksiään, ideoida asioita sekä osallistua toiminnan toteutukseen, metakognitiiviset taidot lisääntyvät ja käsitys itsestään vahvistuu. (Turja 2011: 52.)

Myös Shier (2001) viittaa aikuisten rooliin lasten osallisuuteen vaikuttajana. Shierin mukaan päiväkodin työntekijän tulee ottaa vastuu lasten osallisuuden mahdollistamisesta. Shierin tasojen mallit kuvaavat lapsen osallisuuden eri tasoja, ja näihin tasoihin kuuluu myös kolme niin kutsuttua polkua, joiden avulla osallisuutta tarkastellaan. Nämä kolme polkua ovat; valmiudet, mahdollisuudet ja velvoitteet. Poluilla viitataan aikuisen rooliin lapsen osallisuuden mahdollistajana. Valmiuksilla Shier tarkoittaa aikuisen halua ja aikomusta tukea lapsen osallisuutta, mahdollisuuksilla taas yksilön ja yhteisön resursseja osallisuuden tukemiseen ja velvoitteilla organisaatiossa olemassa olevia asioita, kuten

sopimuksia tai toimintaperiaatteita jotka velvoittavat lapsen osallisuuden tukemiseen. (Shier 2001: 110-111)

Aikuinen, kuten päiväkodin työntekijä, voidaan siis nähdä hyvinkin merkittävänä lapsen osallisuuden mahdollistajana. Osoittamalla luottamusta lasta kohtaan aikuinen antaa tilaa lapsen osallisuudelle eikä sulje lasta pois yhteisön kehittämisestä. Osallistamalla keskusteluun ja päätöksentekoon lapsi voi kehittää omaa osaamistaan ja kyvykkyyttään yhteisössä, mutta samalla myös aikuinen voi kehittyä kasvattajana. Lasten näkemysten kuuleminen ja aloitteellisuuden mahdollistaminen auttaa aikuista näkemään lapset osaavina toimijoina sekä antaa mahdollisuuden peilata omaa toimintaansa lasten palautteen ja keskustelun kautta. Jotta lasten osallisuus päiväkodin toimintaan olisi kuitenkin mahdollista, vaatii se hyvää yhteistyötä niin päiväkodin henkilökunnan kesken, kuin päiväkodin ja lasten vanhempien välillä. On tärkeää keskustella avoimesti mistä lapsen osallisuudessa on kyse ja miten sitä voidaan mahdollistaa. (Turja 2011: 52-53)

4 Tutkimusasetelma

4.1 Tutkimustehtävä

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli selvittää miten yhteistyöpäiväkotimme erään lapsiryhmän lapset kokevat osallisuutensa toteutuvan päiväkodissa ja mihin asioihin lapset kokevat voivansa vaikuttaa. Aiheesta on aikaisemmin tehty useita opinnäytetöitä ja tutkimuksia. Halusimme tämän opinnäytetyön avulla selvittää, kuinka juuri tässä päiväkodissa lapset kokevat osallisuutensa toteutuvan. Halusimme saada lasten oman äänen kuuluviin heitä itseään koskevassa asiassa ja siksi päädyimme keräämään aineistoa lapsilta itseltään haastattelemalla heitä. Opinnäytetyön tuloksia voidaan hyödyntää päiväkodin toiminnan kehittämisessä yhä lapsilähtöisemmäksi ja lasten osallisuuden ja vaikuttamismahdollisuudet huomioonottavammaksi.

4.2 Prosessin kuvaus

Tutkimusluvan saatuamme, mutta ennen haastatteluiden toteuttamista kävimme päiväkodilla sopimassa käytännön asioista sekä tutustumassa haastateltaviin lapsiin. Koimme

tärkeäksi, että haastattelutilanteissa emme ole lapsille täysin vieraita kasvoja, vaan mieluummin “ne tädit, jotka kävivät leikkimässä meidän kanssa”. Haastateltavien lasten vanhemmille jaettiin lupahakemukset (Liite1), joissa kerrottiin lyhyesti opinnäytetyömme tarkoitus sekä pyydettiin vanhempien suostumus lasten osallistumisesta opinnäytetyömme haastatteluihin. Saatuamme luvat vanhemmilta aloitimme haastattelutuokiot. Haastatelimme lapsia pareittain leikin ohessa, ennalta laadittujen haastattelukysymysten (Liite 2) pohjalta. Kun kaikkia lapsia oli haastateltu, pidimme vielä yhteisen tuokion, jossa kaikki haastatteluihin osallistuneet lapset olivat mukana, ja jossa kävimme yhteisesti läpi haastattelutilanteita ja kysymysten aiheita. Kaikki tilanteet äänitettiin, jotta ne pystyttiin myöhemmin litteroimaan. Litteroinnin jälkeen purimme aineiston teemoittelemalla ja aloimme kirjata tuloksia, joista muodostimme johtopäätökset.

4.3 Aineiston hankinta

Halusimme toteuttaa opinnäytetyömme mahdollisimman lapsilähtöisesti ja tuoda lasten ajatuksia esiin, joten valitsimme aineistonhankintamenetelmäksi haastattelun. Opinnäytetyöhön olisi voinut tuoda myös päiväkodin työntekijöiden näkemykset lasten osallisuudesta, mutta päätimme rajata tutkielman koskemaan vain lasten näkemyksiä ja niiden esiintuontia. Halusimme toteuttaa haastattelutuokiot juuri tämän lapsiryhmän tarpeet huomioon ottaen, jonka vuoksi kävimme ennen haastatteluiden aloittamista tutustumassa lapsiryhmään. Lapsiryhmä osoittautui toimeliaaksi ja aktiiviseksi ryhmäksi jonka vuoksi päätimme haastatella lapsia mieluummin pareittain kuin ryhmässä, jotta keskittyminen ei häiriintyisi suuren ryhmän vuoksi ja kaikki saisivat äänensä paremmin kuuluviin. Parien valintaan saimme apua päiväkodin henkilökunnalta, jolle lapsiryhmä oli tuttu.

Pyrimme muodostamaan haastattelutilanteista mahdollisimman mukavat, joten haastattelut tehtiin leikin lomassa keskustellen. Leikki on yksi lapsen ominaisista tavoista toimia liikkumisen, tutkimisen ja ilmaisun ohella (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005), siksi koimme, että leikin ohessa haastattelutilanne olisi mahdollisimman luonteva ja rento, ja tilanne olisi lapsille mieluinen. Kävimme päiväkodilla kolmena ennalta sovittuna päivänä tekemässä haastatteluja, keskimäärin haastattelut kestivät noin puoli tuntia. Jokainen pari haastateltiin kerran. Koska parit eivät menneet tasan yhdeksän lapsen ryhmässä, yksi lapsi osallistui haastatteluun kahdesti. Viimeisellä tapaamisella kävimme vielä koko ryhmän kesken keskustelua haastattelujen kysymyksistä. Kaikki tilanteet äänitettiin myöhempää käsittelyä varten.

Haastattelu on yleisesti käytetty laadullisen tutkimuksen aineistonkeruumenetelmä. Haastattelu on vuorovaikutustilanne, johon osallistuu vähintään kaksi henkilöä ja jonka tavoitteena on selvittää se, mitä jollakulla on mielessään. Siinä tuotetaan tietoa yhdessä haastattelijan ja haastateltavan kesken. Alle kouluikäisten lasten haastattelu on tehtävänä haastava ja erityinen. Lasten haastattelut tiedon keruun menetelmänä herättävät kysymyksiä siitä, kuinka luotettavaa tietoa lapsilta voi saada. Lasten haastatteluja vaikeuttavia tekijöitä on runsaasti. Usein korostetaan esimerkiksi lasten kielellisiä ja kognitiivisia vajavuuksia sekä lasten johdateltavuutta. (Eskola ym. 1998: 85, Kirmanen 1999: 196-199.)

Pieni lapsi ei kykene samalla tavalla kuvaamaan kokemuksiaan ja tuntemuksiaan kuin aikuinen. Monet aikuisten käyttämät sanat ja käsitteet eivät välttämättä avaudu lapselle ollenkaan tai hän saattaa tulkita ne väärin. Siksi on tärkeää, että lapsia haastateltaessa käytetään helposti ymmärrettävää kieltä ja yksinkertaista sanastoa. (Kirmanen 1999: 199.) Päädyimme valitsemaan opinnäytetyömme tiedon keruun menetelmäksi haastattelun. Toteutimme haastattelut ennalta laadittujen haastattelukysymysten (Liite 2) pohjalta. Pyrimme muodostamaan kysymyksistä mahdollisimman helposti ymmärrettäviä, konkreettisia ja avoimia kysymyksiä, joihin lapsi ei pysty suoraan vastaamaan "kyllä" tai "ei". Haastattelutilanteessa pystyimme tarkentamaan kysymyksiä vielä selkeämmiksi ja paremmin ymmärrettäviksi, mikäli lapset eivät niitä ymmärtäneet tai osanneet vastata niihin. Saatoimme myös kysyä muitakin aiheeseen liittyviä kysymyksiä kuin mitä olimme etukäteen suunnitelleet.

4.4 Aineiston analyysi

Haastateltuamme kaikkia lapsia, sekä pidettyämme yhteisen keskusteluhetken, litteroimme kaikki haastattelut. Nykypäivänä on varsin tavallista, että haastattelut nauhoitetaan esimerkiksi ääninauhalle. Nauhoitetun haastattelun ensimmäinen käsittelyvaihe on aineiston litterointi eli muuntaminen puheesta tekstiksi. (Ruusuvuori: 424.) Litteroimme lasten vastaukset sanasta sanaan, juuri niin kuin lapset olivat vastauksensa kertoneet. Litteroinnin jälkeen purimme aineistoa teemoittelemalla. Teemoittelussa aineistosta nostetaan esiin tutkimusongelmaa valaisevia teemoja, joiden esiintymistä ja ilmenemistä aineistossa on mahdollista vertailla (Eskola ym. 1998: 175-176). Pääteemoiksi valikoitui osallisuus toimintaympäristössä, johon ryhmittelimme leikkimiseen, ruokailuun ja nukkumiseen liittyvät asiat, sekä osallisuus sosiaalisissa suhteissa, johon sisällytimme suhteet

lasten ja aikuisten eli kasvatushenkilökunnan kanssa sekä muut lasten vaikuttamismahdollisuudet. Listasimme edellä mainittujen teemojen mukaisesti haastatteluista nousseita lasten vastauksia yhteen, jonka jälkeen meillä oli aineisto sellaisessa muodossa, josta oli helpompi poimia tutkimuskysymykseen vastaavia tuloksia. Käytimme sitaatteja lasten haastatteluista elävöittämään ja konkretisoimaan tuloksia, sekä kuvaamaan aineistoa paremmin (Eskola; Suoranta 1998:176).

5 Tulokset

5.1 Lasten kokemuksia osallisuudesta toimintaympäristössä

Tarkastelimme haastatteluista saamiamme tuloksia kahdesta eri näkökulmasta; lasten osallisuus toimintaympäristössä sekä lasten osallisuus sosiaalisissa suhteissa päiväkodissa. Meitä kiinnosti erityisesti kuinka lapset itse kokivat osallisuutensa päiväkodin arjessa liittyen näihin kahteen teemaan.

Käsiteltäessä lasten osallisuutta toimintaympäristöön haastattelu aiheina olivat leikki, ruokailu sekä nukkuminen. Tässä osiossa haluttiin selvittää miten lapset kokevat saavansa päättää omasta fyysisestä toiminnastaan päiväkodissa. Lapsilta kysyttiin mihin asioihin he saavat vaikuttaa, mistä he päättävät itse ja mistä aikuiset päättävät. Lisäksi lapsilta kysyttiin lempileluista, mitä leluja päiväkodissa on tai mitä sinne kaipaisi sekä mitkä leikit ovat mieluisimpia. Leikki -teemassa pohdittiin myös kuka päättää millä leluilla leikkii tai missä leikkii. Ruokailu-osio taas keskittyi omiin paikkoihin - kuka paikan määrää, onko paikka mieluisa tai missä söisi mieluiten. Nukkumis-osio oli hyvin ruokailu-osion kaltainen, lapsilta kyseltiin nukkumispaikoista, kuka ne päättää, miksi pitää nukkua ja mitä sitten jos uni ei tulekaan. Toimintaympäristön teemaan nivoutui myös kysymys maailman parhaasta päiväkodista, sillä lasten toiveet ja ideat unelmien päiväkodista olivat hyvin konkreettisia.

5.1.1 Leikkiminen

Haastatteluissa lapsilta kyseltiin minkälaisia leikkejä ja millä leluilla he tykkäävät mieluiten leikkiä sekä pääsevätkö he itse valitsemaan mitä milloinkin leikkivät. Lapsilta kysyttiin myös heidän mahdollisuuttaan valita missä ja kenen kanssa leikkivät. Yleinen mielipide lapsilla oli, että päiväkodissa saa itse päättää millä leluilla leikkii. Jos ei tiennyt mitä leikkiä,

aikuiset saattoivat ehdottaa jotain, mutta yleisesti lapset kokivat voivansa itse päättää lelunsa ja leikkinsä. Vastauksista tuli ilmi, että toisinaan kuitenkin aikuiset saattoivat määrätä leikin, jolloin toiveita sai esittää, mutta ne eivät aina välttämättä toteutuneet. Välillä lelun saattoi myös päättää kaveri. Haastattelussa eräs lapsi kertoi kuinka hän saa aina piirtää, kun haluaa, ja se on mukavaa. Lempileikeiksi lapset mainitsivat muun muassa roolileikit, hiekkaleikit ja linnaleikin.

“Mä aina haluan leikkii öö, mä haluan aina mennä piirtämiseen koska se on mun lempihomma.” (Veera 5v.)

Lasten mukaan mukavinta oli kun sai itse valita leikin, vaikka heidän mukaansa aina leikkiä ei keksinyt ja tällöin aikuinen saattoi ehdottaa jotakin leikkiä. Monet lapset kuitenkin kertoivat että aikuiset joko “eivät osaa leikkiä” tai heillä ei ole hyviä ideoita.

“Noo välillä jos ei keksi niin... Sit aikuiset päättää ja sit pääsee johonki sellaseen tekemiseen mihin ei haluis.” (Mikko 5v.)

“Joskus me saadaa itse päättää millä me leikitää ja minne me mennää. Mutta sitten pitää osata leikkiä nätisti.” (Aleksi 5v.)

Haastatellut lapset ymmärsivät hyvin mikä vastuu seuraa, jos leikin ja varsinkin leikkikaverin saa itse päättää. Lasten mukaan silloin tuli osata leikkiä nätisti eikä saanut riidellä. Lapset kertoivat, että mikäli riitaa syntyy, se täytyy aina sopia ja silloin aikuinen on läsnä selvittämässä tilannetta. Oikeus valita leikkikaveri koettiin kuitenkin vastauksissa hyvin tärkeäksi ja kavereilla oli lasten puheissa suuri merkitys. Lasten vastauksissa korostui myös tilan avaruus, lapset kertoivat leikkivänsä mieluiten siellä, missä on eniten tilaa leikkimiselle.

“Tää mis on tää linna. Täällä vois vaa olla vähän enemmän kiinnostavampia juttuja. Tääl ei oo melkein mitää kiinnostavaa mutta tuolta kaapista löytyy kyllä pelejä ja sellaisia. Mut ei ne kiinnosta meitä niin paljoo. Me tykätää enemmän leikkiä.” (Aleksi 5v.)

“Nukkarissa on kivointa. Siel on isoin tila.” (Sara 5v.)

Suurin osa lapsista sanoi parhaaksi leikkipaikaksi tilan jossa lapset nukkuivat eli “nukkarin”. Moni lapsi perusteli valintaansa juurikin huoneen tilavuudella ja sillä että siellä oli

heidän mukaansa paljon leluja. Myös huoneen, missä linnaleikki sijaitti osa lapsista nimesi lempi leikkipaikakseen. Nämä lapset kertoivat myös lempileikikseen linnaleikin.

Kaikki lapset osasivat nimetä lempilelujaan päiväkodissa. Suosittuja olivat pojilla varsinkin autot ja linnaleikki, tytöillä nousi esiin poikia enemmän piirtämiseen ja askarteluun liittyviä asioita. Legot miellyttivät tasaisesti sekä poikia että tyttöjä. Muita lempileikeiksi mainittuja olivat lisäksi roolileikit ja ponileikki.

“Pehmolelut on kivoja ja palikoilla voi rakentaa niille koteja.” (Sara 5v.)

“No sit ne autot on kivoja.. Ja yläkerras on tosi hauskoja leluja.” (Aleksi 5v.)

Osa lapsista oli sitä mieltä, että heidän ryhmänsä tiloissa ei ollut tarpeeksi mieluisiksi koettuja leluja. Lasten mukaan parempia leluja oli toisten ryhmien tiloissa. Lapset kuitenkin kertoivat, että saavat välillä käydä leikkimässä myös muiden ryhmien tiloissa.

Jotta päiväkotia voitaisiin kehittää enemmän lasten näköiseksi, kysimme lapsilta myös mitä leluja päiväkodista mahdollisesti puuttuu. Useat ensin kertoivat, ettei päiväkodista puutu mitään tai ainakaan ei tullut mitään mieleen, mutta hetken miettimisen jälkeen nousi esiin myös puutteita. Yleinen toive oli saada leluja juuri “viskareille”, niin ettei niitä tarvitsisi jakaa pienempien kanssa.

“No vaikka joku rakennettava pikkulegojuttu mitä ei sais pienet käsitellä. Tai iso legojuna. Tai kauko-ohjattava pikkuauto.” (Aleksi 5v.)

Osa pojista toivoi parempia “liikuntasysteemejä” eli trampoliineja, “Tarzan”-köysiä sekä patjoja, joita läheisessä liikuntakeskuksessa on. Myöskin kenguru-palloja toivottiin.

“Tarzan juttuja ja trampoliini.. sit ne ois sellasii et niis vois käydä milloin itse haluaa.” (Aleksi 5v.)

Roolileikit olivat olleet suosittuja lempileikeistä kysyttäessä, ja tähän liittyen myös lisää eläinpukuja kaivattiin. Monessa keskustelussa paljon pyörineet legot olivat myös toive - listalla, ja varsinkin tässä toivottiin juuri “isojen” legoja, eli rakennettavia pikkulegoja. Lisäksi toivottiin uusia barbeja, poneja, PetShopeja, Barbie-taloa sekä kotileikkiin lisää

ruokia. Etenkin poikien suosikkitoiveita olivat myös biljardipöytä, tietokone, PlayStation ja Nintendo Wii.

Lapset kertoivat toivelelujen lisäksi myös muita toiveita mitä heidän mielestään hyvässä päiväkodissa voitaisiin tehdä. Hiihtokoulu, jalkapallo ja yleisurheilu olivat lasten toiveita.

“On tarpeeksi ohjelmaa, ja saa harjotella jalkapalloa.” (Jesse 5v.)

“Joka päivä ois ihan eri juttui.” (Mikko 5v.)

Lapset halusivat myös, että päiväkodissa olisi riittävästi ohjelmaa, eikä aina tehtäisi samoja juttuja. Kuitenkin kaikista puutteista ja toiveista huolimatta lapset kertoivat heidän päiväkodin olevan hyvä päiväkot.

5.1.2 Ruokailu

Kaikki lapset osasivat kertoa millä paikalla ja missä huoneessa ruokailivat, ja moni kertoi myös kenen vieressä pöydässä istuu. Lasten vastauksista tuli myös ilmi, että paikat oli poikkeuksetta päättänyt aikuinen.

“Ei todellakaan saada päättää missä syödään. Se ois hauskaa jos saatais päättää. Mä myös toivoisin et sais syödä enemmän ruokaa tääl.” (Jesse 5v.)

Noin puolet lapsista kertoi olevansa tyytyväisiä paikkaansa, mutta puolet olisi mieluummin valinnut itse viereensä jonkun kaverin.

“Ei todellakaan (olla tyytyväisiä), siks ei oo ku ei saa istuu kaverin vieressä.” (Veera 5v.)

Lapset kertoivat, että olisi hauskeempaa istua kaverin vieressä. He kuitenkin tiesivät kertoa, että aikuinen on valinnut paikat jotta ei tulisi liikaa hälinää. Osa lapsista myös esitti toiveita missä haluaisi syödä ja kenen kanssa. Lasten mukaan paikkoja ei koskaan vaihdeta ja osa toivoikin, että paikkoja joskus vaihdettaisiin.

Lapset kertoivat, että ruoka on kaikille samaa, ellei ole allergioita. Eräs lapsista kertoi, että hän ei saa tarpeeksi ruokaa päiväkodissa vaan haluaisi syödä enemmän. Lasten mukaan

yhtä lajia lautaselta saa jättää syömättä jos ei ruuasta pidä tai sitä ei jaksa.

“Mä saan vaa kaks annosta eikä kolmee annosta niinku haluisin. Mut se on siks ettei nukkaris tuu sit vessahätä. “ (Jesse 5v.)

Lapset kertoivat lähes poikkeuksetta, että saivat itse päättää kuinka paljon ottavat ruokaa ja ottavatko lisää. Samoin ruokajuoman he saavat itse valita.

5.1.3 Nukkuminen

Päiväunista keskusteltaessa kaikki lapset kertoivat, että päiväunille on pakko mennä, mutta vain osa myönsi nukkuvansa päiväunet. Lapset myös kertoivat, että jos uni ei tule, kuuluu silloin vain levätä. Suurin osa kuitenkin sanoi päiväunien olevan päiväkodin ikävin puoli, ja olisi mukavaa että päiväuniaika olisi lyhyempi tai sitä ei olisi ollenkaan.

“Nukutaan aina ja meidän mielestä ois kivempaa ettei tartteis nukkua. Tai et se aika ois puol tuntii eikä tunti. “ (Aleksi 5v.)

Liian pitkä päiväuniaika oli lasten mukaan ikävä ja pirteänä paikoillaan olo koettiin vaikeaksi. Kuitenkin keskustelun edetessä selvisi, että osa lapsista jotka kertoivat, etteivät nuku päiväunia, saattoivat silti silloin tällöin nukkua. Varsinkin osalle pojista päiväunien nukkumisen myöntäminen tuntui olevan vaikeaa.

“Pitää olla sängyssä tunti. Ois parempi et jos ei nukuta ni sais nousta aikasemmin.” (Aleksi5v.)

Useat lapset olisivat halunneet vaikuttaa enemmän siihen kuinka pitkään sängyssä joutui valveillakin olemaan. Lapset ymmärsivät levon merkityksen, vaikka eivät nukkuisikaan, mutta toivoivat siitä huolimatta, että lepoetki olisi lyhyempi niille jotka eivät nuku.

Lasten vastauksista tuli ilmi, että kyseisessä päiväkodissa 5-vuotiaat nukkuvat patjoilla, kun taas nuoremmat nukkuvat sängyissä. Lasten mukaan useimmiten aikuiset päättivät missä ja kenen vieressä patjat ovat, mutta joskus on saanut itsekkin päättää sijainnin. Lapset olisivat mielellään valinneet patjansa sijainnin jokaisena päivänä, mutta ymmärsivät

myös että silloin saattaisi syntyä levottomuutta ja rauhottomuutta jos jokainen saisi itse valita vierustoverinsa.

“Ei saada päättää, mut se ois hauskaa jos sais päättää kenen vieressä nukkuis. Me nukuttais ainaki kolmistaa.” (Aleksi 5v.)

Lasten mielestä olisi hauska nukkua kaverin vieressä, mutta myönsivät että silloin lepäämisen sijaan olisi hauskeempaa jutustelu ja se aiheuttaisi hälinää. Lapset olivat kuitenkin tyytyväisiä, että välillä patjan paikan saa itsekin päättää.

“Mulla on oma patja, kaikilla on oma patja, mut välillä me saadaan vaihdella paikkoja.” (Veera 5v.)

Lapset kertoivat, että aikuinen lukee heille päiväunien alkaessa kirjaa. Useimmiten aikuinen päättää kirjan, mutta joskus lapsetkin saavat kertoa mielipiteensä. Lapset kertoivat, että haluaisivat joka kerta päättää itse mitä luetaan, mutta ymmärsivät että siitä saattaisi tulla riitaa jos kaikki haluavat eri kirjaa.

“Sitten pitäis äänestää. Tai enttententten arpoa.” (Sara 5v.)

Haastatteluissa lapset joutuivat hieman pohtimaan miten tulisi erilaisissa riitatilanteissa toimia ja miten toimia erimielisyyksissä. Kysyttäessä miten päiväunien kirja valitaan jos kaikki haluavat eri kirjaa lapset osasivat nimetä keinoiksi esimerkiksi äänestyksen tai arvannon.

“Kaikki sais sit nukkarii omat kirjat. Mut sit tartteis lukijat niille jotka ei osaa lukea.” (Jesse 5v.)

Lasten vastauksista tuli ilmi, että reilu toiminta kaikkia kohtaan on tärkeää ja kaikki tuli ottaa huomioon.

5.2 Lasten osallisuus sosiaalisissa suhteissa sekä muut vaikuttamismahdollisuudet

Haastattelun toinen osio käsitteli lasten kokemuksia sosiaalisista suhteistaan sekä siitä, miten he kokevat voivansa vaikuttaa päiväkodin toimintaan. Lapsilta kysyttiin heidän

suhteistaan muihin päiväkodin lapsiin ja heidän mahdollisuuksistaan vaikuttaa kaverisuhteisiinsa sekä suhteistaan päiväkodin aikuisiin. Haastatteluissa pyrimme myös selvittämään miten lapset voivat vaikuttaa päiväkodin toimintaan ja missä tilanteissa heidän mielipiteitään selvitetään.

5.2.1 Kaverit

Lapsille esitettiin kysymyksiä liittyen heidän mahdollisuuksistaan vaikuttaa kaverisuhteisiin päiväkodissa. Lapset pitivät hyvänä asiana sitä, että leikkikaverin saa useimmiten itse päättää ja toivoivat, että niin olisi joka kerta.

“Useimmiten lapset saa päättää kenen kans leikkii ja mitä.” (Sara 5v.)

Vastauksista tuli kuitenkin ilmi, että toisinaan aikuiset päättävät leikkikaverit ja usein kaveri valikoituu myös leikkitaulun kautta. Loppupeleissä lapset olivat kuitenkin melko tyytyväisiä siihen kuinka leikkikaveri valikoituu.

“Eka valitaan kaveri ja sit valitaan leikki. Ainaki yleensä mä odotan ainaki kavereita leikkitaululla” (Mikko 5v.)

Lasten vastauksista korostui kavereiden merkitys päiväkodissa viihtymiselle. Lähes jokainen haastatteluun osallistunut lapsi toi esille halunsa leikkiä mieluummin kavereiden kanssa kuin yksin. Lapset kokivat yksin leikkimisen tylsänä.

“On kiva olla kaverin kaa, paitsi yksin ei.” (Miia 5v.)

“Ei leikitä muutes varmaan yksin.” (Mikko 5v.)

“Se on ihan surullista ja ilkeetä että jättää yksin kaverin ja se on ihan tylsintä.” (Miia 5v.)

Tärkeintä ei tuntunut olevan se mitä leikitään, vaan se, kenen kanssa leikitään. Osalla lapsilla oli selkeä mielipide siitä kenen kanssa tykkää leikkiä, mutta useimpien lasten vastauksista kävi kuitenkin ilmi, että kaikki ovat keskenään kavereita ja loppupeleissä kenen kanssa tahansa voi leikkiä. Osa lapsista kertoi leikkivänsä mieluiten kahdestaan

hyvän kaverin kanssa, kun taas osa lapsista kertoi leikkivänsä mieluiten kolmen tai useamman lapsen porukoissa.

5.2.2 Aikuiset

Kysyttäessä aikuisten kanssa tekemisestä vastaukset olivat melko yksimielisiä. Vastauksista sai kuvan, että aikuiset eivät juuri leiki lasten kanssa, mutta lapset ovat tähän varsin tyytyväisiä.

“Parempi et lapset leikkii keskenään ja aikuiset hölöttelee omiaan.” (Jesse 5v.)

Yksimielisesti lapset kertoivat, että eivät toivo aikuisten tulevan mukaan leikkeihin vaan leikkivät mieluiten keskenään. Lapset kertoivat, että aikuiset kyllä saattavat osata leikkiä, mutta heidän mielestään aikuiset voivat mieluummin leikkiä pienempien lasten kanssa tai tehdä omia hommiaan. Leikkien sijaan aikuisten kanssa on toisinaan mukava pelata sekä auttaa pienissä askareissa, kuten viedä ja hakea ruokakärryjä.

“No en mäkkään halua leikkiä aikuisten kanssa, ku tääl on niin kivoja kaikkia tekemisiä.” (Mikko 5v.)

Kysyttäessä lasten ja aikuisten rooleista päiväkodissa, saimme lapsilta vaihtelevia vastauksia. Useimmilla lapsilla oli selkeä kuva siitä, mitä varten lapset ovat päiväkodissa. Erään lapsen mielestä päiväkodissa ollaan yksinkertaisesti siksi koska siellä on kivaa, kun taas toinen lapsi ilmoitti olevansa päiväkodissa hoidossa.

“No hoidossa, hoidossa tietty.” (Mikko 5v.)

“No koska mun äiti tekee töitä silloin.” (Aleksi 5v.)

Kysyttäessä mitä aikuiset sitten päiväkodissa tekevät ja miksi he siellä ovat, lasten vastauksissa toisilla lapsilla oli selkeämpi kuva aikuisten roolista päiväkodissa kuin toisilla. Lapset kertoivat aikuisten muun muassa opettavan heitä sekä vahtivan heitä siltä varalta, että joku muutoin saattaisi karata.

“Siks ettei me tehä mitää hölmöä. Ja ettei syötäis ihan hirveesti herkkuja. Vaik musta se ois todella kivaa.” (Aleksi 5v.)

“Höpöttää. Kirjottaa muistilistaa. Askartele.” (Emma 5v.)

Useimmat lapset kertoivat, että aikuiset ovat päiväkodissa hoitamassa lapsia, joiden vanhemmat ovat töissä. Eräs lapsista jäi kuitenkin pohtimaan asiaa, eikä ollut aivan varma mitä varten aikuiset päiväkodissa olivat.

“En mä oikeen tiedä, että mä en oikeen tiä miks opettajat on täällä.” (Miia 5v.)

“Mitä me tehtäis täällä ilman aikuisia.” (Jesse 5v.)

Tuloksista käy kuitenkin selville, että lapset pitivät tärkeänä sitä, että päiväkodissa on aikuisia.

5.2.3 Vaikuttamismahdollisuudet

Opinnäytetyössämme halusimme selvittää minkälaisiin asioihin lapset saavat päiväkodissa vaikuttaa. Kysyimme lapsilta mistä asioista he saavat päiväkodissa päättää ja mistä eivät, sekä mistä asioista aikuiset päättävät. Kysyimme lapsilta myös minkälaisiin asioihin lapset haluaisivat itse vaikuttaa. Lisäksi halusimme kuulla lasten mielipiteitä siitä, mikä on mukavinta tekemistä päiväkodissa ja vastaavasti mikä on tylsintä.

Kivoimmiksi asioiksi päiväkodissa koettiin lähes yksimielisesti leikkiminen ja kaverit. Erään lapsen mielestä kaikki asiat päiväkodissa olivat kivoja eikä siksi yhtä voinut sanoa.

“Niinku mun mielestä on ihan kaikki kivaa täällä.” (Mikko 5v.)

Yleisin vastaus oli kuitenkin leikkiminen ja se koettiin mukavaksi että sitä sai tehdä paljon päiväkodissa.

Tylsiä asioita kysyttäessä vastaukset eivät olleet aivan niin yksimielisiä. Tylsiksi asioiksi lapset nimesivät muun muassa nukkumisen, syömisen, jumppaamisen, viskarikerhon sekä

liian helpot tehtävät ja askartelut. Joku lapsista valitteli myös, että ulkoilu on tylsää, sillä piha on hänen mielestään tarkoitettu pienemmille lapsille.

“No tylsää on se et jumpataan ja sellasta. Ja viskarikerho kun tehdään matikkaa. Matikka on tylsää.” (Aleksi 5v.)

“Tääl on kaks tylsää, nukkuminen ja sitten on ruokailu.” (Veera 5v.)

Toinen lapsi kertoi mukavaksi jutuksi askartelun, jonka toinen lapsi kertoi inhokikseen. Vastaukset siis vaihtelivat laidasta laitaan. Suurimmaksi inhokiksi lähes yksimielisesti lapset nimesivät liian pitkän päiväuniajan. Lapset kokivat, että päiväuniaika saisi olla lyhyempi, sillä heitä ei aina nukuta, ja silloin paikallaan hiljaa oleminen käy pitkästytäväksi.

Lasten kanssa käytiin myös keskustelua siitä mistä lapset saavat päiväkodissa päättää ja mistä taas aikuiset päättävät.

“No tollasista kaikista.. kaikista tämmösistä aikuisten jutuista... me saadaan päättää leikinasioista mutta aikuiset päättää kaikista asiosta.” (Mikko 5v.)

Lasten vastausten mukaan aikuiset päättävät missä mitäkin tehdään, kuten missä leikitään, missä syödään ja missä nukutaan. Vieruskavereita eivät lapset kertomansa mukaan saaneet itse päättää, ei nukkarissa eikä ruokapöydässä. Lapset esittivät toiveita, että joskus saisi istua parhaan kaverin vieressä ruokapöydässä tai saisi itse valita missä patja sijaitsee nukkarissa. Leikkimisestä sen sijaan lapset kertoivat saavansa itse päättää hyvinkin paljon. Mitä leikkiä leikitään ja millä leluilla leikitään. Lapset kertoivat myös saavansa päättää mitä leikkejä ulkona leikkivät.

“Aikuiset päättää yleensä missä patjat on nukkarissa.” (Veera 5v.)

Lapset kertoivat myös aikuisten päättävän mitä kirjaa nukkarissa luetaan. Lasten mukaan aikuiset päättävät myös siitä, milloin saa riisua ulkona vaatteita, kuten onko riittävän lämmin sää, jotta voi olla ilman hanskoja. Lisäksi lapset kertoivat, että aikuiset päättävät mitä leluja päiväkotiin hankitaan.

“Saako riisua ulkona vaatteita jos tulee kuuma.” (Sara 5v.)

“Kaikesta, ne tietää ja päättää kaikesta.” (Jesse 5v.)

Useimmat lapset olivat sitä mieltä että aikuiset päättävät melkein kaikesta. Lasten oli selkeästi vaikeampi keksiä mistä asioista he saavat itse päättää, mutta hetken pohdittuaan alkoi asioita tulla mieleen. Lasten mukaan he itse saavat päättää toisinaan millä ja missä leikkivät, ja joskus millä soittimilla soittavat tai mitä lauletaan. Lasten puheista tuli esille, että näistäkin asioista saattoi toisinaan päättää aikuinen, eikä näihin asioihin vaikuttaminen ollut aina itsestäänselvyys.

“Noo me saadaan päättää joskus että mitä me viedään pöydästä kaappiin tai lokeroon, ja jääkaappiin.” (Emma 5v.)

Ruuan suhteen lapset kertoivat saavansa päättää annoskoon ja ruokajuoman. Ruokaa saa hakea lisää halutessaan.

Lopuksi lapsilta kysyttiin mistä he haluaisivat päättää. Lapset haluaisivat päättää millä leikkivät ja kenen kanssa. He halusivat mieluiten päättää itse myös kenen vieressä syövät ja nukkuvat, sekä milloin syövät ja nukkuvat.

“Leikkimisestä ja nukkarista, milloin mennään nukkumaan ja ruuasta, milloin syödään ja öö silloin milloin hakee, joo ja silloin milloin mennään ulos ja silloin milloin puetaan päälle.” (Veera 5v.)

Vastauksista kävi ilmi, että lapset halusivat vaikuttaa myös siihen mitä kirjoja päiväkodissa heille luetaan, milloin mennään ulos ja mitä puetaan päälle sekä lisäksi he haluaisivat toivoa mitä leluja päiväkodissa olisi ja mitä sinne hankitaan.

“No ainaki kenen kans leikkii. Oikeestaa kaikesta.” (Aleksi 5v.)

Kaiken kaikkiaan lapset olisivat mielellään päättäneet lähes kaikista itseensä liittyvistä asioista.

6 Johtopäätökset

Saamamme tulokset osoittavat, että lasten kokemukset osallisuudestaan vaihtelivat suuresti osattomuudesta osallisuuteen. Tuloksista tulkitsimme, että parhaiten lapset pääsevät päiväkodin arjessa vaikuttamaan arkisiin itseään koskeviin asioihin, sekä leikkimiseen. Tuloksista voi päätellä että lapsilla ei ole juurikaan mahdollisuutta vaikuttaa suurempiin projekteihin kuten ryhmän toiminnan suunnitteluun. Haastatteluissa lasten vastauksista tuli useasti ilmi, kuinka aikuiset päättävät asioista, eikä lapsilla ole välttämättä ollenkaan vaikutusvaltaa tiettyihin asioihin. Tulosten mukaan lasten osallisuus toteutui arkisista asioista päättämisen lisäksi myös muun muassa kuulluksi tulemisen osalta sekä ryhmän toiminnassa mukana olemalla.

Käsiteltäessä lasten kokemuksia osallisuudesta toimintaan liittyen lapsilta kysyttiin asioita nukkumisesta, syömisestä ja leikkimisestä. Tulosten mukaan lapset kokevat olevansa eniten osallisia juurikin leikkiessään - ruokailu ja päiväuniaika kuvattiin enemmän aikuislähtöisiksi tilanteiksi, joissa aikuinen suurimmilta osin määräsi miten toimitaan, missä toimitaan ja missä ajassa toimitaan. Koska syöminen ja nukkuminen ovat lapsen kasvun kannalta tärkeitä perustoimintoja, on ymmärrettävää, että aikuisilla on suurempi rooli päätöksenteossa. Lapsilähtöisyyttä on kuitenkin otettu näissäkin tilanteissa huomioon, antamalla lapselle ruokailutilanteessa mahdollisuus päättää paljonko syö ja mitä ottaa ruokajuomaksi. Päiväunista puhuttaessa taas lapset saivat lepäämisen jälkeen mennä leikkimään jos halusivat, eikä lapsia pakotettu nukkumaan koko lepoaikaa. Vaikka tilanteet olivatkin pitkälti aikuislähtöisiä, lapselle annettiin myös mahdollisuus osallistua itse päätöksentekoon, jonka kautta lapsi kokee olevansa myös yksilönä yhteisön tasavertainen jäsen.

Lapsilähtöisyys on osallisuutta ja lapsilähtöisellä toiminnalla tarkoitetaan, että ollaan aidosti kiinnostuneita lapsen mielipiteistä, ajatuksista sekä toiveista (medialeikki n.d.), ja otetaan niitä huomioon suunniteltaessa toimintaa. On siis tärkeää, että pieniäkin lasten toiveita kuunnellaan, kuten sitä kuinka paljon lapsi haluaa ruokaa, tai mitä juomaa hän mieluiten joi tai voiko lapsi piirtää aina kun haluaa, vai rajoitetaanko hänen tekemistä jostakin syystä. Tuloksista käy ilmi, että näitä pieniä lasten toiveita arvostetaan tässä päiväkodissa.

Haastatteluiden tuloksista kävi ilmi, että lapset pitivät kaverisuhteita erittäin tärkeänä. Lapset olisivat halunneet tehdä lähes kaiken kaverin kanssa, muun muassa istua ruokapöydässä sekä nukkua päiväunet vierekkäin. Lasten on usein helpointa päättää arkisista asioista, jolloin he myös saavat osallisuuden kokemuksia voidessaan vaikuttaa itseään

koskevista asioissa (Turja 2011: 50). Tuloksista kävi ilmi, että useimmiten lapset saivat valita leikkikaverin itse, josta lapset olivat varsin tyytyväisiä. Pienistä asioista päättäminen on hyvä alku osallisuudelle ja siitä on hyvä jatkaa kohti korkeampia osallisuuden tasoja.

Lasten mukaan heillä oli eniten päätäntävaltaa juuri leikkimiseen liittyvissä asioissa, esimerkiksi kenen kanssa leikkii, mitä leikkii tai missä leikkii. Leikkiä ei koettu niin kontrolloituksi tilanteeksi kuin ruokailu tai nukkuminen koettiin. Koska lapset myös kokivat leikkimisen mieluisimmaksi asiaksi päiväkodissa, on hyvä, että he kokivat myös voivansa vaikuttaa siihen. Voi olla, että juuri siitä syystä leikkiminen tuntui niin erityisen mieluisalta, koska lapsilla oli mahdollisuus ottaa itse osaa päätöksentekoon päättämällä mitä leikkii ja kenen kanssa. Osallistuminen päätöksentekoon antaa lapselle kuvan siitä, että häntä kuunnellaan ja hän voi ohjata oman elämänsä tärkeitä - ja tässä tapauksessa mieluisia - asioita. Kun päätökset voi kokea omiksi ja tuntea itsensä tulleen kuulluksi voi se voimaannuttaa lasta ja tätä kautta kehittää itsetuntoa. (Oranen 2007: 11.) Päiväkodin lapset selkeästi nauttivat kasvattajien luottamuksesta kun heidän annetaan itse päättää mitä leikkivät ja kenen kanssa. Antamalla lapsen itse päättää omista leikeistään, toiminta on kasvattajien suunnalta lapsilähtöistä, koska lapsille on annettu mahdollisuus päättää itse toiminnastaan.

Edellä mainittuja arkisia lasta itseään koskevia päätöksiä otetaan esille myös Turjan (2011:50) laatimassa osallisuuden kaaviossa, jossa kuvataan lasten osallisuuden moniulotteisuutta. Saamamme tulokset osoittavat juuri niin kuin Turja kaaviossaan esittää; helpointa lasten on vaikuttaa päiväkodin arjessa itseään koskeviin arkisiin asioihin kuten mitä syö, juo tai mitä leikkii. Vähemmän vaikutusvaltaa lapsilla on usein suurempiin asioihin liittyen kuten projektien suunnitteluissa tai sääntöjen luomisessa. Haastatteluissa lapset eivät kertoneet saavansa vaikuttaa mihinkään suurempiin päätöksiin, eivätkä kertoneet osallistumismahdollisuuksistaan toiminnan tai muiden asioiden ideointiin.

Useista lasten vastauksista kävi ilmi tyytymättömyys siihen, että aikuiset päättävät lähes kaikista asioista päiväkodissa. Lapset kokivat saavansa päättää samoista asioista toisinaan, kun taas toisinaan eivät. Tästä voisi tulkita, että on helpompaa antaa lasten päättää lyhytkestoisista asioista, kuin että he saisivat vaikuttaa asioihin pitkäkestoisesti (Turja 2011: 50). Lapset kuitenkin toivoivat, että he saisivat vaikuttaa itseään koskeviin arkisiin asioihin, kuten päättää leikkikaverin tai leikin, joka kerta itse eikä vain silloin tällöin.

Aiemmin käsitellyistä Shierin (2001) osallisuuden tasoista lasten vastauksien perusteella toteutuu osa. Kaikista lasten vastauksista tuli vähintään kerran ilmi, että aikuiset ovat kuunnelleet heidänkin mielipidettään, jota Shierin mukaan on ensimmäisen tason osallisuus. Ensimmäisellä tasolla ei kuitenkaan aikuinen ole aloitteellinen kuulemaan lasten ideoita tai aloitteita, mitä lasten mukaan myös päiväkodissa esiintyi. Lapset kertoivat, että eivät oikeastaan saa päättää mitä leluja päiväkotiin hankitaan. Osalle lapsista tuli kuitenkin mieleen, että toisinaan heiltä saatetaan kysyä toiveita. Vastauksista heräsi kysymys, että tietävätkö lapset mahdollisuuksistaan vaikuttaa yhteisönsä toimintaan, kuten lelujen hankintaan. Kysymys heräsi siitä syystä, että osa lapsista kertoi lasten voivan vaikuttaa asiaan kun taas osa lapsista sanoi, että heiltä ei koskaan kysytä toiveita. Lasten on hankala vaikuttaa asioihin, mikäli he eivät edes tiedä mahdollisuuksistaan vaikuttaa (Turja 2011:50). Mikäli lelujen hankintaa koskien saa esittää toiveita, tulisi se olla kaikkien lasten tiedossa. Lasten tieto osallisuus on yksi kohta Turjan (2011) osallisuuden kaaviossa.

Lasten vastauksista ei suoraan tullut ilmi, toteutuuko päiväkodissa osallisuuden toinen taso. Toisella tasolla aikuinen tukee lasta ilmaisemaan itseään huomioimalla esimerkiksi ujuden tai itsetunnon puutteet. Lapset eivät välttämättä huomioi aikuisen toimia ilmaisun tukemiseen, joten saatujen tulosten perusteella ei pystytä päättelemään tason toteutumista. Kolmas taso taas toteutui lasten kertoman mukaan, sillä monet heistä antoivat esimerkkejä milloin aikuinen ottaa huomioon heidän mielipiteitään. Lapset kertoivat saavansa päättää usein leikeistään ja leikkikavereistaan. Lasten mukaan heidän mielipiteensä otettiin huomioon esimerkiksi kun he esittivät toiveita päiväunilla luettavasta kirjasta. Shierin (2001) toisen tason toteutumisen lisäksi oikeus osallisuuteen YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan (Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991, 12. ja 13. artikla) täyttyy, sillä lapset tulivat kuulluiksi heitä itseään koskevissa asioissa, kuten leikkimisessä.

Neljännän ja viidennen tason toteutumisesta ei voitu tehdä päätelmiä lasten vastausten pohjalta. Lasten vastauksista ei suoranaisesti tullut ilmi, että he saisivat olla mukana päätöksentekoprosesseissa, vaikka he joistakin asioista saivatkin päättää.

Turjan (2011) osallisuuden kaavion mukaan yksi osallisuuden ulottuvuus koskee valtaistumisen astetta, jossa osallisuutta tarkastellaan lasten ja aikuisten välisenä valtasuhteena. Kaavion mukaan osallisuutta on jo mukana olo muiden järjestämässä toiminnassa. Päiväkodin lapset osallistuvat jatkuvasti aikuisten järjestämään toimintaan. Lapset kertoivat kuinka he osallistuvat viskarikerhoon, lauluhetkiin ja askarteluihin. Tämänkaltainen osallistuminen on ensimmäinen askel osallisuuteen.

Toinen askel Turjan kaaviossa lasten valtaistumiseen liittyen on kuulluksi tuleminen sekä vaihtoehtoista valitseminen. Lasten haastatteluista kävi ilmi, että heitä kuullaan jonkin verran. He saavat muun muassa toivoa mitä kirjaa luetaan ennen päiväunia sekä kuinka paljon ruokaa syövät. Lasten vastauksissa mainittiin useampaan kertaan leikkitalu. Leikkitalusta lapset saavat valita mitä leikkiä alkavat leikkimään. Siinä lapset pääsevät valitsemaan vaihtoehtoista mieluisimman ja saavat siten vaikuttaa itse. Tässä kuitenkin herää kysymys, että voiko leikkitalu rajoittaa lasten valinnanvapautta? Onko lapsilla mahdollisuus leikkiä leluilla, joita leikkitalussa ei ole. Osallisuutta on myös tieto-osallisuus ja osallisuus materiaalisiin resursseihin (Turja 2011:51), joka toteutuu, mikäli lapsilla on mahdollisuus käyttää tiloja ja välineitä vapaasti ja itsenäisesti. Aikuiset, esimerkiksi päiväkodin työntekijät, pystyvät omalla toiminnallaan vaikuttamaan miten nämä osallisuuden muodot esiintyvät päiväkodin arjessa. Lasten mukaan heillä ei ole automaattisesti pääsyä esimerkiksi päiväkodin toisten ryhmien tiloihin eivätkä he itsenäisesti pysty ottamaan leikkeihin kaikkia leluja. Lapset kertoivat, että suurin osa päiväkodin leluista oli saatavilla ja he pystyivät niitä itse hakemaan, mutta joitain, esimerkiksi tiettyjä piirustusvälineitä tuli erikseen pyytää aikuisilta. Lapset eivät myöskään saaneet itsenäisesti mennä muihin kuin oman ryhmän tiloihin, mutta pyydetessä erillistä lupaa siihen saattoi olla mahdollisuus. Lasten oman turvallisuudenkin kannalta on ymmärrettävää, ettei kaikkiin paikkoihin ole pääsyä ja että osa kaapeista saattoi olla lukossa tai sieltä tavaroiden hakemista tuli erikseen pyytää. Kuitenkin lasten vastauksista kävi ilmi, että monet lelut olivat lasten saatavilla, joten osallisuus materiaalisiin resursseihin voidaan nähdä onnistuneena lasten kertoman perusteella.

Turjan (2011:50) kaaviossa neljäntenä ja viidentenä askeleena mainitaan osallisuuteen kuuluvan lasten omien aloitteiden tekemisen sekä neuvottelut lasten ja aikuisten välillä, joissa lapset pääsevät yhdessä aikuisten kanssa tekemään päätöksiä ja ratkaisuja päiväkotia ja lapsia koskevissa asioissa. Lasten vastauksista ei käynyt ilmi toteutuvatko nämä osallisuuden tasot vai jäävätkö ne toteutumatta.

7 Pohdinta

Tässä opinnäytetyössä tarkoituksena oli selvittää lasten kokemuksia osallisuudesta sekä vaikuttamismahdollisuuksista päiväkodin arjessa. Tekemiemme haastatteluiden avulla pääsimme kuulemaan lasten ajatuksia kyseisten asioiden toteutumisesta päiväkodissa.

Lasten osallisuus on tänä päivänä vahvasti pinnalla oleva asia, johon pyritään kiinnittämään huomiota yhä enemmän. Myös yhteistyöpäiväkotimme vuoden teemana on ollut osallisuus. Lasten osallisuudesta päiväkodissa on tehty useita opinnäytetöitä ja tutkimuksia aikaisemminkin. Niiden tuloksista käy ilmi, että lasten osallisuutta löytyy päiväkodeista, mutta se on ollut melko pienimuotoista ja lähes poikkeuksetta lasten omiin henkilökohtaisiin asioihin vaikuttamista kuten leikkimiseen vaikuttamista. Saamamme tulokset osoittautuivat hyvin samankaltaisiksi kuin aikaisemmissa lasten osallisuuteen liittyvissä opinnäytetöissä. Lasten vastauksista saimme sellaisen kuvan, että heillä on jonkin verran vaikutusvaltaa päiväkodin arjessa, pääasiassa juuri leikkimiseen ja arkiseen touhuamiseen liittyvissä asioissa. Kuitenkin suurin osa päätäntävällästä on yhä aikuisilla, vaikka lasten osallisuuteen pyritään panostamaan yhä enemmän.

Pohdittaessa tulosten luotettavuutta on kuitenkin otettava huomioon, että vaikka kuinka yritimme tehdä haastattelutilanteesta lapsille mieluisan ja rennon ja mielestämme siinä hyvin onnistuimme, on esimerkiksi jännitys tai jokin muu asia voinut vaikuttaa lasten vastauksiin. Lapset ovat voineet ymmärtää kysymyksen väärin, jättää asioita sanomatta, asioita on voitu tahattomasti suurennella tai jotakin on voitu sanoa vain siksi, että saa kaverin nauramaan. Omalla toiminnallamme olemme kuitenkin pyrkineet pitämään tulokset mahdollisimman luotettavina. Olemme litteroineet haastattelut sanasta sanaan, juuri niin kuin lapset ovat vastauksensa kertoneet. Emme myöskään ole lähteneet tulkitsemaan sen kummemmin lasten sanomisia, vaan olemme pitäneet ne siinä muodossa kun lapset ovat ne meille kertoneet.

Koko tutkimusprosessin ajan olemme kiinnittäneet huomiota eettisiin kysymyksiin, aina kysymysten asettelusta tulosten julkistamiseen saakka. Eettisyyttä on tärkeää pohtia etenkin, kun tekee tutkimusta joka suuntautuu lapsiin. Olemme pohtineet miksi tutkimus kannattaa tehdä ja mitkä ovat hyödyt ja voiko siitä mahdollisesti aiheutua jotakin haittaa lapsille. Lapsiin keskittyvissä tutkimuksissa on se tärkeä erityispiirre, että tutkittiinpa sitten mitä tahansa, lapsia on suojattava kaikilta mahdollisilta haitoilta (Ruoppila 1999: 29). Koemme, että tästä opinnäytetyöstä voisi olla lapsille vain hyötyä. Tulokset menevät tiedoksi päiväkodin henkilökunnalle ja sitä kautta lasten oloja voidaan entisestään parantaa. Toinen asia mihin eettisyydessä on kiinnitettävä huomiota on se millä perusteella lapset tutkimukseen valitaan, ketkä otetaan mukaan ja ketkä rajataan ulkopuolelle ja millä perusteilla (Ruoppila 1999: 26-28). Me valitsimme opinnäytetyötämme varten haastateltavat lapset iän perusteella, jolloin saimme perustellusti rajattua sopivan kokoisen ryhmän.

Ennen opinnäytetyömme aloittamista olemme anoneet tutkimusluvan Helsingin varhaiskasvatusvirastolta. Ehkä tärkein eettinen askel lasta koskevan tutkimuksen toteuttamisessa on kuitenkin kirjallisen luvan tai suostumuksen saanti lapsen huoltajalta. Vaikka osallistumisesta on saatava kirjallinen suostumus lapsen huoltajalta, on lapsella itselläänkin oikeus kieltäytyä osallistumasta niin halutessaan (Ruoppila 1999: 26-28). Ennen haastatteluita annoimme jokaisen lapsen vanhemmille lupahakemuksen, joka heidän tuli palauttaa allekirjoitettuna takaisin. Jokainen lapsi sai huoltajan luvan sekä halusi itsekin osallistua haastatteluihimme.

Yhtenä tärkeimpänä kohtana eettisessä tarkastelussa on lasten yksityisyyden suojaaminen. On tärkeää, että anonymiteetti taataan koko prosessin ajan (Ruoppila 1999: 28-29). Luottamuksellisuuden ja vaitiolovelvollisuuden takaamme niin, ettemme ole käyttäneet aineistossa tai valmiissa opinnäytetyössä lasten tai ryhmän oikeita nimiä, jotta tuloksia ei pysty kohdentamaan keneenkään tiettyyn henkilöön. Anonymiteetin suojaamiseksi olemme keksineet lapsille uudet nimet joita työssä käytämme. Lasten, päiväkodin henkilökunnan, päiväkodin sekä lapsiryhmän oikeat nimet pysyvät salassa koko prosessin ajan. Myöskään tutkimusaineisto ei ole ollut missään vaiheessa ulkopuolisten saatavilla. Opinnäytetyön valmistuttua aineisto tuhotaan asiaankuuluvalla tavalla.

Kehittämisehdotuksemme tämän tutkimuksen pohjalta on pyrkimys ottaa osallisuuden korkeammat tasot yhä enemmän huomioon päiväkodin arjessa. Ensimmäiset osallisuuden tasot toteutuvat päiväkodissa paremmin. Lapset saavat vaikuttaa jo pienimuotoisiin arkisiin itseään koskeviin sekä lyhytkestoisiiin asioihin. Kannustamme ottamaan lapsia yhä enemmän mukaan laajempaan toiminnan suunnitteluun, kuten mahdollisten teemapäivien tai projektien suunnitteluun. Mikäli kyseessä olisi isompi projekti, voisi mukaan yhteistyöhön pyytää sosiaalialan ammattikorkeakouluopiskelijoita, jotka voisivat toteuttaa projektia yhdessä lasten kanssa opinnäytetyönä tai oppimistehtävänä.

Toisena kehittämisehdotuksena kannustamme ainakin isompien lasten kanssa pidettävään "palaveriin", joka voisi kokoontua säännöllisesti, esimerkiksi kerran kuukaudessa. Palaverissa lapset pääsisivät ääneen ja niissä voitaisiin käydä läpi päiväkodin tapahtumia ja suunnitella yhdessä toimintaa. Palavereissa lapset voisivat kokea itsensä tärkeiksi päiväkotiyhteisönsä jäseniksi. Palavereissa lapset oppisivat keskustelutaitoja ja pääsisivät konkreettisesti suunnittelemaan oman ryhmänsä toimintaa sekä vaikuttamaan itseään koskeviin asioihin. Yhtenä palaverissa käsiteltävänä aiheena voisi olla haastatteluissa

lasten kanssa paljon keskustelua herättäneet toiveet siitä mitä leluja päiväkotiin voitaisiin tulevaisuudessa hankkia.

8 Lähteet

Eskola, Jari - Suoranta, Juha 1998, Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Helsingin varhaiskasvatussuunnitelma, Helsingin kaupunki, sosiaalivirasto 2007. Verkkodokumentti. <http://www.hel.fi/wps/wcm/connect/ee9c4b41-bd4b-4e97-bfe6b1386a306067/Hki_varhaiskasvatussuunnitelma.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ee9c4b41-bd4b-4e97-bfe6-b1386a306067> Luettu 23.2.2013.

Hujala, Eeva - Nivala, Veijo - Parrila, Sanna - Puroila, Anna-Maija 2007, Päivähoidosta Varhaiskasvatukseen. Oulu: Varhaiskasvatus 90.

Järvinen, Mervi - Laine, Anne - Hellman-Suominen, Kirsi 2009, Varhaiskasvatusta ammattitaidolla. Helsinki: Kirjapaja.

Kokljuschkin, Mikael 2001, Unelmien päiväkotii. Helsinki: Tammi.

Leinonen, Jonna - Venninen, Tuulikki, VKK-Metro n.d. Osallisuustutkimuksen satoa. Verkkodokumentti.
<http://www.socca.fi/files/460/osallisuustutkimuksen_satoa_venninen_leinonen.pdf

Ruoppila, Isto 1999, Lasten tutkimuksen eettisiä kysymyksiä teoksessa Hujala, Eeva - Karila, Kirsti - Kinos, Jarmo - Niiranen, Pirkko - Ojala, Mikko - Ruoppila, Isto 1999, Varhaiskasvatuksen tutkimusmenetelmiä. Jyväskylä: Atena Kustannus.

Ruusuvuori, Johanna 2010, Laadullisten aineistojen litterointi, kääntäminen ja validiteetti teoksessa Ruusuvuori, Johanna - Nikander, Pirjo - Hyvärinen, Matti (toim.) 2010, haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino.

Medialeikki n.d. Medialeikin ohjauskirja 5.luku. ti. <<http://www.medialeikki.fi/periaatteet/lapsilahtoisuus.pdf>> Luettu 10.12.2013.

Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991.

Härkönen, Ulla - Karhu, Raisa - Konkka, Jyrki - Mikkola, Tuula - Roivas, Marianne 2011. Hyvinvointi ja toimintakyky -yksikön opinnäytetyöohje.

Shier, Harry 2001. Pathways to Participation. Children and Society (15) 107 – 117.

Sosiaaliportti, lapsen osallisuus n.d. Verkkodokumentti. <<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-fi/lastensuojelunkasikirja/hallinto/lapsenosallisuus#otsikko2>> Luettu 23.2.2013.

Sosiaalivirasto, Helsingin kaupunki. Helsingin varhaiskasvatussuunnitelma 2007. Verkkodokumentti. <http://www.hel.fi/wps/wcm/connect/ee9c4b41-bd4b-4e97-bfe6-b1386a306067/Hki_varhaiskasvatussuunnitelma.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ee9c4b41-bd4b-4e97-bfe6-b1386a306067> Luettu 22.11.2013.

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731. Finlex. Verkkodokumentti. <<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>> Luettu 3.10.2013.

Turja, Leena 2011, Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Hujala, Eeva; Turja, Leena 2011, Varhaiskasvatuksen käsikirja. Juva: PS-kustannus.

Tutkimus ja kehitys, Metropolia 2010. Verkkodokumentti. <<http://www.metropolia.fi/tutkimus-ja-kehitys/hankkeet/hyvinvointi-ja-toimintakyky/procompetence/>> Luettu 20.2.2013.

Thomas, N. 2002. Children, family and the state. Decision-making and child participation. Bristol: Policy Press

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus. Verkkodokumentti. <<http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/7eef5448-e8a3-4887-ab97-19719ea74066>> Luettu 1.10.2013.

Lupahakemus

Hei !

Olemme kaksi Metropolia Ammattikorkeakoulun sosionomi-opiskelijaa ja olemme toteuttamassa opinnäytetyötämme yhteistyössä Päiväkoti --- kanssa vuoden 2013 aikana.

Opinnäytetyömme tarkoituksena on selvittää lasten kokemuksia päiväkodista oppimisympäristönä. Tietoa keräämme lapsilta haastattelun avulla, jonka yhdistämme leikkiin.

Haastatteluita varten tarvitsemme Teiltä vanhemmilta kirjallisen luvan. Haastattelut nauhoitetaan ja opinnäytetyön valmistumisen jälkeen aineisto tuhoetaan. Opinnäytetyötä tehdessämme meitä koskee salassapito- sekä vaitiolovelvollisuus. Lapsenne henkilöllisyys pysyy salassa, eikä valmiista opinnäytetyöstä lastanne pysty tunnistamaan.

Opinnäytetyömme kohderyhmänä ovat --- ryhmän vuoden 2013 aikana 6-vuotta täyttävät lapset. Haastattelemme kevään 2013 aikana kaikkia Teiltä vanhemmilta luvan saaneita lapsia jotka haluavat osallistua haastatteluun.

Haastattelut toteutamme Päiväkoti --- viikoilla 20-21.

Vastaamme mielellämme kysymyksiinne. Lisätietoja voitte kysyä myös ryhmän lastentarhaopettajalta.

Ystävällisin terveisin

Tiuku Nummela

tiuku.nummela@metropolia.fi

Katri Manninen

katri.manninen@metropolia.fi

Lupahakemus

Saako lapsenne osallistua haastatteluun?

- Lapsemme **saa osallistua** haastatteluun

- Lapsemme **ei saa osallistua** haastatteluun

Lapsen nimi

Vanhemman allekirjoitus

Haastattelukysymykset

Minkälainen olisi mielestäsi kiva päiväkodi? Mitä siellä olisi? Mitä siellä tehtäisiin?

Lelut ja leikkiminen

Minkälaisia leluja päiväkodissa olisi hyvä olla?
Millä leluilla sinä leikit mieluiten täällä?
Mitä leluja täältä puuttuu?
Saatko päättää millä leluilla leikit? Jos et, miksi?
Kuka päättää millä leluilla leikit?
Missä haluaisit leikkiä mieluiten?
Mitä leikkiä leikit mieluiten?
Kuka päättää mitä leluja päiväkodissa on?
Haluaisitko päättää mitä leluja päiväkodissa on?

Tilat

Missä syöt? Minkä takia? Jos et, miksi?
Missä haluaisit syödä? (Kenen vieressä haluaisit syödä?)
Nukuttko päiväunet?
Saatteko itse päättää nukuttko päiväunia?
Mitä teet jos et nuku?
Missä nukut päiväunet?
Missä leikit mieluiten?
Saatko päättää missä leikit? Haluaisitko päättää?

Vaikuttamismahdollisuudet

Mitä päiväkodissa tehdään?
Mitä asioita haluaisit että päiväkodissa tehtäisiin?
Mikä päiväkodissa on kivointa?
Mikä on tylsintä?
Mistä asioista päiväkodissa jutellaan?
Mistä asioista haluaisit jutella?
Mistä asioista aikuiset päättävät päiväkodissa?
Mistä asioista lapset päättävät päiväkodissa?
Mistä asioista lapset eivät saa päättää?
Mistä asioista haluaisit itse päättää?
Minkä takia lapset ovat päiväkodissa?
Minkä takia aikuiset ovat päiväkodissa?

Kaverit

Tuleeko kavereiden kanssa riitoja? Mistä?
Miten riidat selvitetään?
Leikitkö mieluummin yksin vai kaverin kanssa?
Saatko päättää kenen kanssa leikit?
Kuka päättää kenen kanssa leikit?

Aikuiset (päiväkodin henkilökunta)

Voiko aikuisten kanssa leikkiä? Mitä?
Leikkivätkö aikuiset lasten kanssa? Haluaisitko, että leikkisivät?
Mitä aikuisten kanssa on mukavinta tehdä?
Mitä aikuiset tekevät päiväkodissa?
Mitä haluaisit että aikuiset tekisivät lasten kanssa päiväkodissa?

Leena Turjan kaavio moniulotteisesta lasten osallisuudesta

